

ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: НАУКОВІ ПІДХОДИ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті проаналізовано наукові підходи та законодавчі ініціативи в Україні щодо визначення сутності та здійснення класифікації ризиків страхових компаній. Обґрунтовано необхідність проведення глибокого дослідження природи ризиків та їх впливу на діяльність страхових компаній як з теоретичного погляду, так і можливостей застосування на практиці.

Ключові слова: *ризиків страхових компаній, класифікація ризиків страхових компаній, наукові підходи, законодавчі ініціативи, євроінтеграція, Solvency II.*

Постановка проблеми. Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання, зокрема страхової компанії, пов'язана із виникненням різноманітних ризиків. Причому у страховиків ці ризики зростають у геометричній прогресії за рахунок того, що, виконуючи захисні функції, страхові компанії у процесі здійснення операційної та інших видів діяльності самі можуть зазнавати втрат. Вважаємо, що для створення механізму протидії ризикам страховиків на різних етапах їх діяльності необхідно найперше з'ясувати сутність поняття «ризик страховика», а також здійснити класифікацію та систематизацію ризиків страхових компаній.

Стан дослідження. Класифікації ризиків страхових компаній, особливо страхових ризиків, а також механізму управління ними в сучасній страховій науці приділяється значна увага. Серед вітчизняних науковців варто відзначити наукові праці В. Д. Базилевича, Н. М. Внукової, О. Д. Вовчак, О. В. Козьменко, С. С. Осадця, Т. А. Ротової, О. М. Пахненко, Р. В. Пікуса, М. В. Сороківської та інших, серед російських дослідників – Ю. Е. Слепухіної, Е. А. Уткіна, Д. Д. Хемптона, В. В. Шахова тощо. Незважаючи на значну кількість публікацій з цієї проблематики, сутність поняття «ризик страховика» так і не знайшло однозначного визначення, не створено також єдиного класифікаційного підходу, що значно ускладнює процес своєчасного виявлення ризиків із метою нейтралізації їх можливого негативного впливу на функціонування страховиків.

Мета дослідження – проаналізувати наукові підходи та законодавчі ініціативи щодо визначення сутності та здійснення класифікації ризиків страхових компаній.

Виклад основних положень. Варто зазначити, що ризик як економічна категорія не має єдиного і чіткого визначення. Аналіз доступних літературних джерел засвідчив неоднозначність у трактуванні рис, властивостей та елементів ризику, його змісту. Розмаїття думок про сутність ризику пояснюється насамперед багатоаспектністю цього поняття, відсутністю однозначного формулювання у законодавстві, а також недостатнім використанням в економічній практиці й управлінській діяльності.

Щодо ризику страхової компанії, то його необхідно розглядати як мінімум із двох позицій: ризик страховика як суб'єкта підприємницької діяльності та ризик страховика як фінансової установи.

Так, у господарському законодавстві, в правових межах якого функціонує також страхова компанія як суб'єкт підприємницької діяльності, ризик розглядається як:

– кількісна міра небезпеки, що враховує ймовірність виникнення негативних наслідків від здійснення господарської діяльності та можливий розмір втрат від них [1];

– можливість виникнення та ймовірні масштаби наслідків негативного впливу впродовж певного часу [2].

У страховому законодавстві поняття «ризик страховика» взагалі відсутнє. У чинному Законі України «Про страхування» подано лише визначення страхового ризику як «події, на випадок якої проводиться страхування і яка має ймовірність та випадковість настання» [3]. Фактично у страховому законодавстві згадується лише один із ризиків страхової компанії – ризик процесу страхування. Однак у діяльності страховика можуть виникати також інші ризики, наприклад, інвестиційні, від яких залежить ефективність діяльності страхової компанії у реалізації функції надання страхового захисту.

Із метою запровадження ефективної системи управління ризиками, запобігання неплатоспроможності, забезпечення фінансової стійкості страховиків та захисту інтересів страхувальників Держфінпослуг України у 2011 році було розроблено та винесено для публічного обговорення проект розпорядження «Про затвердження Вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України» (далі – розпорядження). У цьому проекті поняття «ризик страховика» сформульовано так: «ризик – ймовірна подія, що може призвести до

отримання непередбачуваних збитків або іншим чином негативно вплинути на діяльність страховика і на його здатність виконувати свої зобов'язання» [4]. Українська федерація убезпечення (далі – УФУ), аналізуючи цей проект, запропонувала таке визначення ризику страховика: «ризик – подія, що має ознаки ймовірності і випадковості настання, результатом якої може бути непередбачуваний вплив на фінансовий стан страховика» [5]. На нашу думку, формулювання ризику, яке пропонує УФУ, може застосовуватись для будь-якого господарюючого суб'єкта, оскільки не враховує специфіки страховика як фінансової установи, що надає страховий захист.

Це розпорядження не затверджено досі, а тому питання утворення системи управління ризиками страхових компаній на законодавчому рівні залишається нерегульованим.

Щодо класифікації ризиків страхових компаній, то більшість науковців акцентують свою увагу на фінансових [6; 7], інвестиційних [8], портфельних [9], катастрофічних [10] ризиках тощо. Водночас під фінансовими ризиками страхових компаній різні науковці розуміють різні ризики.

Так, Ю. Е. Слепухіна ризики страхових компаній поділяє на ті, що пов'язані зі страховою діяльністю (страхові ризики: ризик андеррайтингу, перестрахування, формування та розміщення страхових резервів та ін.), та ті, що з нею не пов'язані, але, як правило, супроводжують процеси, які є наслідком проведення страхових операцій (фінансові ризики) [11, с. 16].

Р. В. Пікус, аналізуючи різноманітні підходи до класифікації ризиків у страховій діяльності, пропонує власну класифікацію фінансових ризиків страхових компаній за предметом діяльності [6, с. 112], до яких відносить ті ризики, які Ю. Е. Слепухіна вважає страховими, а не фінансовими. М. В. Сороківська пропонує дворівневу структурування фінансових ризиків страхових компаній, зокрема за видами діяльності [12, с. 262–263].

А. М. Єрмошенко виокремлює такі групи ризиків, що здійснюють вплив на діяльність страхових компаній: індивідуальні, систематичні та системні [13, с. 208–211].

У проекті розпорядження Держфінпослуг, про яке згадувалось вище, зазначено, що страховики можуть розширювати перелік ризиків, які можуть вплинути на їх діяльність, а ризики страхових компаній подано у таблиці.

Варто зазначити, що євроінтеграційні процеси, які відбуваються сьогодні в Україні, суттєво впливають на вітчизняний страховий ринок та діяльність страхових компаній.

Класифікація ризиків страхових компаній

№ з/п	Види ризику	Сфера діяльності страхової компанії	Підвиди ризику
1.	Андеррай- тинговий ризик*	Ризикове страхування	1) ризик недостатності премій і резервів 2) катастрофічний ризик
		Страхування життя	1) ризик збільшення рівня смертності 2) ризик збільшення тривалості життя 3) ризик непрацездатності та шкоди здоров'ю 4) ризик зростання витрат на ведення справи 5) ризик зміни розміру ануїтетів 6) ризик розірвання договорів 7) катастрофічний ризик
2.	Ринковий ризик	Ризикове страхування та страхування життя	1) ризик інвестицій в акції 2) ризик процентної ставки 3) валютний ризик 4) ризик спреду 5) майновий ризик 6) ризик ринкової концентрації
3.	Ризик дефолту контрагента	Ризикове страхування та страхування життя	-
4.	Операційний ризик	Ризикове страхування та страхування життя	-

* Для страховика, який здійснює медичне страхування, андеррайтинг-овий ризик також включає ризик страхування здоров'я.

Джерело: складено автором за [4].

Цей вплив стає особливо відчутним у контексті законодавчих ініціатив, адже у зв'язку зі вступом України до СОТ та відкриттям ринку страхування для філій іноземних страховиків необхідно якнайшвидше узгодити вітчизняне законодавство з європейським.

Так, наприкінці 2009 року в ЄС було затверджено Директиву 2009/138/ЄС щодо заходів та здійснення діяльності зі страхування і перестраховування – Solvency II (Платоспроможність II), яка є оновленим режимом регулювання європейських страхових і перестрахових компаній. Ця Директива замінила попередню (Solvency I) із 13 директив ЄС.

Поняття ризику відповідно до Solvency II визначається як зміна вартості позитивна чи негативна у зв'язку з відхиленням від очікуваного значення [14]. Solvency II вперше формує вимоги платоспроможності на основі економічних ризиків. Ці вимоги охоплюють ширше коло реальних ризиків, які можуть впливати на діяльність страхових компаній та їх платоспроможність. У новій редакції було здійснено перехід від попереднього способу оцінки вимог до страховиків – «одна модель підходить всім» до більшої конкретизації кожного виду вимог. Зокрема страховики ЄС тепер будуть зобов'язані мати капітал на випадок ринкового, кредитного та операційного ризику. Ці ризики не були враховані в Solvency I. Проте досвід показав, що саме ці види ризиків можуть становити реальну загрозу для платоспроможності страхових компаній.

Відповідно до Solvency II ризики страховиків поділено на 5 груп (рис. 1):

1. Страховий ризик або ризик андеррайтингу.
2. Ринковий ризик.
3. Кредитний ризик.
4. Операційний ризик.
5. Ризик ліквідності.

Провівши аналіз класифікації ризиків у проекті розпорядження Держфінпослуг та відповідно до Solvency II, можна зробити висновок, що вони практично ідентичні. Тобто під час створення класифікації ризиків у проекті за основу було взято класифікацію за Solvency II за деякими винятками. Проаналізуємо найсуттєвіші з них детальніше.

По-перше, у проекті розпорядження не згадується про ризик ліквідності. За визначенням Solvency II ризик ліквідності – це ризик того, що страховики та перестраховики не в змозі перетворити власні активи (акції, нерухомість тощо) на грошові кошти для погашення фінансових зобов'язань під час настання терміну їх погашення. На нашу думку, такий вид ризику є надзвичайно важливим, особливо з огляду на проблеми здійснення страховими компаніями в Україні інвестиційної діяльності.

По-друге, операційний ризик за Solvency II охоплює: ризик законодавства, системи, бізнес-ризик та ризик витрат, а в проекті розпо-

рядження такого поділу не здійснено. Водночас запропоновано враховувати ризик недостатності премій і резервів.

По-третє, кредитний ризик (за Solvency II) у проекті розпорядження замінено на ризик дефолту контрагента без зміни сутності.

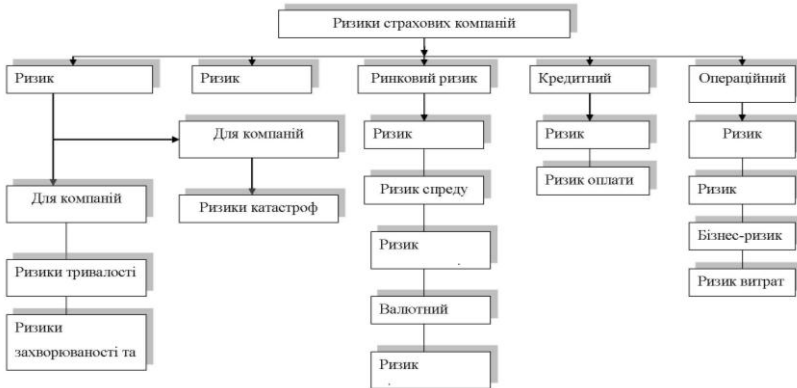

Рис. 1. Класифікація ризиків страхових компаній за Solvency II

Джерело: побудовано автором за [14].

Варто зазначити, що впровадження Solvency II в ЄС здійснюється поетапно. Остаточне впровадження повинно було завершитись у січні 2013 року, однак цей процес триває досі. Це пов'язано найперше із прорахунками можливих наслідків для страхового ринку ЄС у зв'язку із введенням нових нормативів.

Здатність страховиків відповідати вимогам Solvency II перевіряють за допомогою спеціально розроблених стрес-тестів. Впродовж 2009–2011 рр. було проведено два стрес-тести та 5 досліджень кількісного впливу Solvency II на прикладі компаній зі штаб-квартирами в Європейському Союзі, Ісландії, Ліхтенштейні, Норвегії та Швейцарії, кількість яких становила до 60% страхового ринку Європи [15]. За підсумками 2010 року спільно з регуляторами кожної країни-учасниці була проведена ще й оцінка бухгалтерських балансів компаній. Усі ці заходи свідчать про необхідність глибокого дослідження природи ризиків та їх впливу на діяльність страхових компаній як з теоретичного погляду, так і можливостей застосування на практиці.

На підтвердження важливості тестування законодавчого акта перед його остаточним впровадженням у практичну діяльність проци-

туємо Голову Департаменту страхування та пенсійного забезпечення Дирекції внутрішнього ринку Європейської комісії Карела Ван Хулле, який щодо формули розрахунку мінімального розміру капіталу (MCR) для забезпечення платоспроможності страхової компанії зауважив: «Якщо перевірка покаже, що формула ще неправильна, ми її змінимо. Ми це зробимо, тому що мета тестів та досліджень – мати норми, які засновані не на диких фантазіях, а на реаліях сьогоденного світу» [16].

Висновки. Проведене дослідження засвідчило наявність значної кількості альтернативних класифікацій ризиків страхових компаній та наукових підходів до вирішення цього питання, а також відсутність законодавчого врегулювання цієї проблеми в Україні, що значно ускладнює процес ідентифікації ризиків та контролю за їх виникненням як з боку держави, так і з боку страхових компаній. Просте дублювання закордонних законодавчих актів без урахування специфіки та рівня розвитку страхового ринку, на нашу думку, не вирішить цієї проблеми, а скоріше поглибить її. Водночас створення системи класифікації та управління ризиками страхових компаній в нашій державі – це об'єктивна необхідність, своєрідна відповідь на виклики глобалізації та євроінтеграції.

---

1. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007р. № 877 – V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

2. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 01.12.2005р. № 3164 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3164-15>.

3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996р. № 85/86 – ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Про затвердження Вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: проект розпорядження Держфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

5. Про затвердження Вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика: пропозиції УФУ щодо змін та доповнень до проекту розпорядження Держфінпослуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufu.org.ua/files/listy/DFP2-180.pdf>.

6. Пікус Р. В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній – основа ефективного ризик-менеджменту / Р. В. Пікус // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія: Економіка. – 2006. – № 81–82. – С. 108–112.

7. Сороківська М. В. Управління фінансовими ризиками страхових компаній / М. В. Сороківська // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Львів: Львівська комерційна академія Укоопспілки. – 2009. – 22 с.
8. Козьменко О. В. Структуризація інвестиційних ризиків страхових компаній / О. В. Козьменко, В. В. Рєєнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/VUABS/2012_2/33_04_01.pdf.
9. Баранов А. Л. Управління страховим портфелем / А. Л. Баранов // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – К.: ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – 2009. – 24 с.
10. Пахненко О. М. Управління катастрофічними страховими ризиками при формуванні конвергентної моделі фінансового ринку / О. М. Пахненко // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Суми: ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – 2011. – 21 с.
11. Слепухина Ю. Э. Комплексное управление рисками в страховых организациях / Ю. Э. Слепухина // Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. – М.: Российская академия предпринимательства. – 2011. – 42 с.
12. Сороківська М. В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній / М. В. Сороківська // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 261–265.
13. Єрмошенко А. М. Ризики діяльності страховиків і шляхи їх зменшення / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6 (96). – С. 207–215.
14. Solvency II Glossary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ec.europa.eu.
15. Stress test results: Press Release [Електронний ресурс]. – Режим доступу: epra.europa.eu.
16. State of play of some crucial European dossiers for insurance intermediaries: Interview with Karel Van Hulle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.polbrokers.pl.

Жабинец О. И. Проблема классификации рисков страховых компаний: научные подходы и законодательные инициативы в условиях евроинтеграции.

В статье проанализированы научные подходы и законодательные инициативы в Украине по определению сущности и осуществления классификации рисков страховых компаний. Обоснована необходимость проведения глубокого исследования природы рисков и их влияния на деятельность страховых компаний, как с теоретической точки зрения, так и возможностей применения на практике.

Ключевые слова: *риски страховых компаний, классификация рисков страховых компаний, научные подходы, законодательные инициативы, евроинтеграция, Solvency II.*

Zhabynets O. I. The problem of classifying the risks of insurance companies: scientific approaches and legislative initiatives in terms of European integration.

The scientific approaches and legislative initiatives in Ukraine to determine the nature and implementation of insurance companies risk classification are analyzed in the article. The author substantiates The necessity of an in-depth investigation of the risks nature and their impact on the insurance companies activity, both from a theoretical point of view and opportunities for their application in practice are reasoned by the author.

Key words: insurance companies risks, classification of insurance companies' risks, scientific approaches, legislative initiatives, European integration, Solvency II.

Стаття надійшла 17 жовтня 2013 р.

УДК 330.322

**С. О. Іщук,
О. М. Кушнірчук-Ставнича**

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ

Визначено критерії оцінки ефективності капіталовкладень. Проведено оптимізацію структури інвестицій в основний капітал Західного регіону України за напрямками вкладень і джерелами надходження ресурсів.

Ключові слова: *інвестиції в основний капітал, інвестиційна діяльність, ефективність інвестицій, оптимізація структури інвестицій, Західний регіон України.*

Постановка проблеми. Недостатні обсяги залучення інвестиційних ресурсів у національне господарство є однією із найважливіших проблем, що гальмує розвиток української економіки в умовах подолання наслідків світової фінансової кризи. Вирішення цієї актуальної проблеми є у площині пошуку надійних джерел фінансування капіталовкладень з їх подальшим ефективним використанням у напрямі поживлення ділової активності в усіх регіонах України.

Стан дослідження. Питання, пов'язані з ефективністю інвестиційних процесів, упродовж тривалого часу досліджувалися багатьма вченими. Найбільший внесок у розвиток теорій інвестування та ефективності зробили такі відомі науковці, як І. Бланк, В. Геєць, М. Герасимчук, О. Ланге, В. Лівшиц, А. Лур'є, В. Новожилов, А. Пересада, В. Трапезніков, В. Федоренко, Т. Хачатуров та інші. Ці дослідники вирішили основні проблеми визначення ефективності капітальних вкладень та інвестиційного процесу загалом. Однак, незважаючи на порівняно велику кількість наукових розробок у сфері інвестування,